Rolduc, het prachtigste gesticht van ons vaderland; Rolduc, tronende op den prachtig bewouden heuvel, hoog uit boven het land van Herzogenrath; Rolduc met zijne grandiose gebouwen, zijne lieve romaansche kerk, een eenig meesterstuk dier bouworde, zijne reusachtige tuinen, lommerrijke boschaadjes, waartusschen, aan den voet van den heuvel, de vijvers als spiegels glinsteren in den zonneschijn; Rolduc, met zijne speelplaats, groot als een exercitie-veld, met zijne mysterieuse kruisgangen, omringende den bloementuin, die tusschen de hoog-geweldige muren sluimert in droomende schaduwen. Rolduc met zijne geweldige dortoirs en corridors; Rolduc met zijne eigen bakkerij en slachterij en brouwerij, zijn eigen waterleiding, zijne tuinlieden, kleer- en schoenmakers, zijne driehonderd internen en dertig „professeurs"! Rolduc, met zijne bibliotheek, zijn récréatie- en billard-zalen, zijne ontelbare kamers, vertrekken, klasse- en studiezalen, zijn enorm refectorium en keukens, met ovens zóó groot, dat de zevenmijl-gelaarsde menschen-

eter Bimban er versteld van zou gestaan hebben. Rolduc, met zijne drie verschillende cursussen, seminarie, industrie- en reaalschool. Rolduc met zijn lieve al-fresco geschilderde Aula en, last not least, zijn heerlijk tooneel!

„Rolduc — is eene kleine wereld", zegt Craandijk in zijne Limburgsche wandelingen. Ja, eene wereld in 't klein, waarin ge alles en nog wat vinden kunt, behalve — in mijn tijd — het „ewig Weibliche". Dat was streng verbannen, en vertoonde zich alleen op den eersten communiedag, bezoek en prijsuitdeeling, in de gedaante van mama's en zusters.

Neen, Rolduc heeft in Nederland zijn wederga niet; en toch, hoe weinig is het bekend.

Duizenden trekken jaarlijks de grens over, naar zuid en oost, om in 't buitenland grootsche gebouwen en prachtige kerken te bewonderen, en hoe weinigen kennen dien eenigen schat, dien hun eigen vaderland bezit, dáár in 't zuiden, in dien uithoek, vlak bij de oude keizerstad Aken, aan den rand van 't heerlijke Wurmdal, dat hier de grensscheiding vormt tusschen Nederland en Duitschland!

Een uithoek, maar welke!

Dat zegt u één blik van den trotschen, slanken, Romaanschen hoofdtoren, boven de westerpoort van de heerlijke kerk opgebouwd.

Daar beneden: Rolduc zelf in al zijne uitge-

strektheid omkranst door tuinen, boschaadjes en vijvers — dáár dieper, 't middeneeuwsche Herzogenrath, als bekneld in 'n steenen pantser van grijze, bemoste muren, bolwerkjes en torentjes, en midden daaruit oprijzend, slank en fier, de oude, grijze, edele Saffenburg. met zijne gekanteelde muren, en rondom heuvelen en valleiën, rijzende en dalende, bedekt met bosschen, velden en beemden; 'n rijke schakeering van kleurige fluweel-tapijten, van uit deze hoogte gezien. Daartusschen dorpen en gehuchten met talrijke spitse kerktorens, eenzame pachthoeven..... zóó kunt ge in een wijdschen kring uren ver zien, een eenig panorama in dit aan vergezichten waarlijk niet arme land.

En terwijl we hier staan en bewonderend genieten, doemt als 't ware de geheele geschiedenis van Limburg voor ons op; van af de Walerams, waarvan er één onder de met een koperen rooster bedekte blauwe zerken der kerk sedert eeuwen slaapt, tot aan de uitroeiing der Bokkenrijders, wier geheimzinnig opperhoofd en zijn état-major hier in Herzogenrath resideerden.

Rolduc was eertijds eene beroemde abdij der Augustijner orde en dateert reeds van het begin der 12e eeuw.

De stichter was de vrome kanunnik Ailbert van Antoing en reeds aan haar ontstaan is eene legende verbonden.

Evenals Titurel den Graalburcht Montsalvat, zoo zag deze heilige kloosterman Rolduc in een droomgezicht: torens en gebouwen schitterend in den zilveren maneglans op den groenomkransten heuvel en zich spiegelend in de blauwe vijvers in het lieve dal.

En evenals de Godsstrijder Titurel, moest de vrome priester jaren lang door de wereld heenzwerven op zijn pelgrimstocht, „das Land der Sehnsucht mit der Seele suchend," eer hij zijn Salvaterra mocht ontdekken.

Eindelijk, zwervensmoede en uitgeput, kwam hij in 't land van Hertogenrade en vond in den heer van dat graafschap, den edelen Adelbrecht van Saffenburg, den bondgenoot die hem hielp zijn droombeeld verwezenlijken.

In 1104 werd de abdij gesticht, maar wederom, evenals bij Montsalvat, eischte hare voltooiing vele menschen-geslachten; de beroemde kerk werd eerst in 1209 voltooid.

Mijne eerste ontmoeting met mijn later kameraadje, was bij de prijsuitdeeling, in 1864, die ik met mijn vader bijwoonde, om getuige te zijn van den schoolroem van mijn oudsten

broeder, en mij zelf aan mijne toekomstige leeraren voor te stellen.

Het feest in het met vlaggen en guirlandes versierde refectorium, maar vooral de plechtigheid in de Aula, maakte op ons grooten indruk. Wij stonden hier voor een geheim, welks raadselen mijn heele volgende leven zouden bezig houden: het tooneelspel „Le trompeur trompé," voorafgegaan door eene ouverture van Gevaert „Le Lion de Flandre," en eene cantate van den leeraar Potharst *) „Der Erlkönig". waarin mijn broêr de rol van het „ächzende Kind" vervulde.

Wat waren we ingenomen met Rolduc: de geweldige speelplaats met hare beugel- en schietbanen, hare torenhooge schommels en tourniquets, de prachtige tuinen... alles even grootsch, alles even indrukwekkend, verleidelijk als dingen uit 'n wonderland. Hoe haakten we naar het einde der groote vacantie. Dagelijks ging ik kijken hoe de kostschooluitzet onder moeders nimmer rustende handen vorderde.

Eindelijk kwam de dag. Ik vertrok, zóó blij, dat moeder op den weg naar 't station,

*) Een zeer talentvol musicus en componist, wiens bescheidenheid alleen schuld draagt, dat zijne werken niet algemeen bekend werden in heel Nederland.

hare droeve teleurstelling niet verzwijgen kon, mij zóó koud bij 't afscheid te vinden.

Koud? In mijn kinderhart geenszins, maar mijne fantasie was te zeer in beslag genomen door de verwachting der wonderen daarginds in Rolduc; mijn hart onderging den invloed dier betoovering, en, terwijl mijn moeder mij minuten lang weenend omhelsd hield, toen de trein naderde, en niet ophield mij te kussen alvorens ik instapte, had ik voor haar nauwelijks een hartelijken zoen tot afscheid.

Ook de volgende dagen lieten de droefheid der scheiding nog niet opkomen in het kinderhart. De reis naar Aken, het korte bezoek aan de interessante stad, het spoortoertje door 't Wurmdal naar Herzogenrath en de wandeling bergop naar Rolduc; de indruk van deze uitgestrekte bezitting — dan de drukte verbonden aan de aankomst van een geheel bataillon jongens, omstreeks de driehonderd, met koffers, kisten, doozen — de herrie op de groote dortoirs, op de speelplaats; dat eerste middageten in 't geweldige refectorium; dan de godvruchtige voorbereiding, tijdens de „retraite", met de donderende Redemptoristenpaters, waaronder de toen wijdvermaarde Pater Bernhard, — dat alles was zoo nieuw, zoo belangwekkend, vervulde de kinderlijke fantasie met zoovele vreemde indrukken —

aan huis te denken, had ik geen tijd en alleen de tranen in de oogen van mijn broer, herinnerden mij aan 't afscheid van moeder.

Hoe kon hij telkens zoo bedroefd zijn? Was 't hier niet een genot te leven?

Maar na de „retraite" en de h. mis „du Saint Esprit", begon het wintersemester, de studie en daarmede de eerste beginselen van het Latijn, op de sizième van 't kleine Séminarie! —

Latijn!!

Au, wat een schandelijk-martelende uitvinding, de hersens van 10-jarigen te kwellen met zoo'n barbaarsche, nog wel dooie taal! En professor Th. was niet de man om die saaie akeligheden smakelijk te maken. De eerwaarde heer, groot en vierkant in zijn glimmende luster-toga, met zijn gitzwarte lange lokken en fonkelende brillenglazen... ik schrok altijd bij de gedachte, hoe dit gelaat mij zou aanstaren, als den volgenden dag het latijnsche pensum moest worden opgehaald en 't mijne, slordig, vol fouten en Fransche stopwoorden voor echt-romeinsche, onmiddellijk weer met 0 zou worden gemerkt.

Al heel spoedig hing mij 't latijn zoo te zeggen de keel uit, en ik nam mij kordaat

voor, mij met amo, amas, amat, amamus eenvoudig niet meer bezig te houden.

Dat ging zoo een drietal weken — maar toen!

„Votre pensum?"

Ik trok de schouders op.

„Paresseux, archi-paresseux; allez donc dire „à mr. le Directeur que vous êtes un pares-„seux, et faites bien attention à ce qu'il vous „répondra."

Ik ging, met lood in de schoenen, schoorvoetend, de trap op en klopte aan de eikenhouten deur van het bureau van mr. le Directeur.

„Entrez" klonk een zachte, melodieuse stem.

„Ah, c'est vous? Coenders, n'est-ce pas? — Coenders, Emile?"

Qui, mr. le Directeur.

„Eh bien, qu'y-a-t-il? — Pourquoi cette visite?" —

Mijnheer — ik kom.....

„Parlez français, mon enfant!"

Monsieur, je — je — viens — pour — les compliments de monsieur — pour — —

„Quel Monsieur?"

Monsieur le professeur Th.

„Ah, de la sizième — c'est cela, — continuez."

Pour vous dire, que, que, que —

„Quoi, donc, mon enfant? —
Que je suis — je —suis —
„Eh bien, quoi donc?"
Un — un — paresseux?
„Un paresseux — fi donc! et pourquoi cela?
Que s'est-il passé?"
Monsieur, je n'ai pas — f — fait — mon pensum latin.
„Votre pensum latin — Et ce, u n e fois?"
Non, monsieur — souvent des fois.
„Plusieurs fois? — Voyons, combien de fois alors?"
La pleine semaine déjà.
„Toute la semaine? — Ah, fi donc, fi donc! „— Vous me faites souffrir, mon ami! — Et la „semaine passée?"
Aussi — pas.
„Pas non plus? — O, o, mon enfant, mon „enfant!"
„J'en souffre, j'en souffre — c'est mal faire, c'est mal faire — Et l'avant dernière semaine?" —
Alors — bien, monsieur.
„En êtes-vous certain?"
Qui, monsieur. —
„Oui?"
Je crois — que — je ne sais pas sur. —
„Ah, vous ne savez pas? admettons que vous „l'avez fait alors, — mais deux semaines de

„suite! Et cela chaque jour? — — Ah, mon „enfant — vous me faites souffrir. — Allez, „allez, soyez sage, retournez à votre classe et „ne revenez plus me dire de pareilles hor„reurs. — Allez, allez!"

Ik was er best afgekomen. Ja, de directeur was 'n beste man, maar zoo'n goeden afloop had ik mij van mijn eerste bezoek toch niet voorgesteld. Een „réprimande très-sevère," was al 't minste dat ik verwacht had.

Den volgenden dag, had ik mijn Latijnsch werk — niet gemaakt.

„Allez-dire à mr. le Directeur, que enz."

De zaak werd bedenkelijk. Hoe kon ik nu alweer voor den Directeur verschijnen?

Ne revenez plus, had hij gewaarschuwd, en nauwelijks vier en twintig uur later stond ik al weder voor zijne deur.

„Entrez. — Ah, c'est encore vous! Eh, „voyons qu'y a t-il? dites votre commission, „vous devez bien la connaitre par coeur, oui, „par coeur, puisque hier encore vous l'avez „recitée? —"

Monsieur — je viens — je. — je viens au nom de Monsieur professeur Th. — pour — vous — vous dire.....

„Que vous êtes un paresseux. C'est bien „cela, n'est ce pas?"

Oui, Monsieur.

„Oui, Monsieur? — Ah, voyons, c'est fort, „c'est une honte — une vraie honte! Atten- „dez, je vais vous apprendre à o u b l i e r „votre commission, et â ne plus, comme cela „revenir me la dire."

En, terwijl ik, sidderende, tegen de deur leunde te wachten, ging de waardige man naar een, achter een groen gordijn verborgen, kapstok, haalde daar een echten boerenpastoorstok voor den dag, zoo'n dikken, met 'n beenen appel als handvat en een ijzeren punt als beslag, en hield mij dien voor den neus.

„Vous voyez? — Vous avez-bien vu? — ça „vous suffira? — Allez, et ne revenez plus, „car je serais obligé de vous tuer avec cette „canne."

Tuer? — zeker liefst met die ijzeren punt daarboven! Neen, bevende beloofde ik mij zelven dat het Latijnsche werk, al ware 't nog zoo akelig, netjes en goed zou worden afgewerkt.

En den volgenden morgen had ik 't dan ook wel degelijk — weer niet gemaakt.

Professor Th. bleef doodkalm: „Allez dire à mr. le Directeur, enz."

Hoe ik er gekomen ben? — Genoeg, ik kwam er, klopte, trad binnen. De directeur vroeg niets, zeide niets. Hij stond doodbedaard op uit zijn bureaustoel en trad op mij

toe, keek mij aan met een langen medelijdenden blik, en opende eindelijk den mond tot een donderend: „à genoux!"

Ik zakte in mekaar, viel, in de letterlijke beteekenis, op de knieën en zag sidderend, bevend, hoe hij naar den kapstok schreed, den vreeselijken pastoorstok in de rechterhand nam en mij weder naderde.

„Priez!" gebood hij.

Onwillekeurig vouwde ik de handen, de stok ging omhoog. 't Is gedaan met je, dacht ik, en sloot de oogen ... ...

Was ik geslagen? vermoord? was ik dood?— Toen ik de oogen weer waagde te openen, stond de directeur nog voor me, zonder stok. —

„Ne revenez plus!" hoorde ik hem nog zeggen, en 't was nauwelijks gezegd, of ik was al weg, de kamer uit, de trap af.

En den volgenden dag had ik mijn Latijnsch pensum werkelijk — af. Hoe? — Ja, mooi zal 't niet geweest zijn. „Af" was 't, dat was de hoofdzaak — ik behoefde niet weer naar Mr. le Directeur, dire, enz. — En ik ben er ook nimmer weer geweest.

Muntte ik als leerling der „école latine" niet bijzonder uit, in alle dingen die met de studie niets te maken hadden en deze zelfs

zeer hinderlijk waren, waren mijn kameraad en ik heele pieten.

Jonge vogeltjes kweeken in den studie-lessenaar; daarin tijdens de avondstudie kaarsen branden, op gevaar af den heelen boel in brand te steken, vechten, belegeringen en heele batailles organiseeren, dat waren dingen waarin wij bepaalde genialiteit ontwikkelden.

Ja, vechten, dat was onze lust, ons leven. Tusschen de ongeveer 60 Duitsche jongens en de overmacht der Hollanders heerschte een eeuwigdurende vendetta; maar daarom mochten de jongeren niet meedoen en daarom voerden wij — de Limburgsche boerenjongens met de Maastrichtenaars — oorlog op eigen hand en gelegenheid.

De mobilisatie was al lang gereed: slingers, puntig gesneden linealen, koffersleutels, boksijzers, enz. ieder eenig wapen in den zak of onder den kiel verborgen.

De krijg was door mij, als heraut der „boerenlummels" der „lamaekers", naar de beleedigende uitdrukking der Maastrichtenaars, aan de aanvoerders der Maastrichtsche strijdkrachten, den „kapitein" en de „rat", (twee aarts-vechtersbazen), in optima forma schriftelijk verklaard; 't was nu maar zaak, eene geschikte gelegenheid te vinden om de vijandelijkheden te openen.

Dag en uur waren bepaald: des middags op de speelplaats in de schietbanen; maar dat plan viel, om de eene of andere reden, waarschijnlijk door de waakzaamheid der surveilleerende leeraren, in duigen. De herfst bracht dagen lang regenweer, en daarom werd besloten den veldslag des avonds te leveren in de breede kruisgangen die den binnentuin omsloten. Mijn kameraad had opdracht de ruzie uit te lokken, en dat gelukte hem spoedig. Naast hem aan tafel, in 't refectorium, zat de „rooye", een Maastrichtsch bierbrouwerszoontje, die bij 't namiddag-koffiedrinken er op uit was de versche „boelen" (warme broodjes) van zijne dischgenooten te gappen. Wij kregen er bij den „goûter" nl. ieder maar één. Hier was 't dus niet „to be or not to be", maar „to have or not to have".

Waren er nu „versche", dan werd er aan meer dan ééne tafel strijd geleverd, om er meer dan een machtig te worden, en die onrechtmatig verworven „boelen" werden dan maar gloeiend heet in den broekzak verstopt, zoodat ze door voering, en hemd je huid versnerkten en je met je beenen stond te trekken, als 'n ooievaar, van de pijn.

Ja, in z'n ijver, versche „boelen" machtig te worden, liep mijn kameraad, op 'n goeden namiddag den eeuwig-langen professor Ms.,

die aan de deuren van het réfectoire surveilleerde, 't onderst boven, met zoo'n vaart, dat de waardige man de lange beenen als telegraafpalen in de lucht stak, tot hinnekend pleizier van de heele schare nakomende bengels.

Op dien beroemden namiddag, liep al spoedig het gerucht: „verscheboelen, jongens!" Jawel, versche, behalve voor 't Pruisische ventje, wiens „boel", toen hij verscheen, al in den zak van den rooijen was verdwenen. Aha, dacht mijn kameraad, hier is de casus belli.

Hij nam 't op voor den verongelijkten „Pruis"; een vechtpartij begon, wel dadelijk onderdrukt door den surveilleerenden prefect, maar aan den uitgang der zaal ook weer dadelijk voortgezet.

Hulptroepen rukten aan, reeds rolden er een tiental over den vloer, onder de groote trap, maar ook hier werden door de leeraren verdere bulten en schrammen voorkomen. Maar wacht maar, van avond!

Zoodra de herfst inviel met de vroege avonden, werd de avond-recreatie (van 8—9 na het souper en voor 't nachtgebed in de kerk), van de speelplaats, die niet verlicht kon worden, overgebracht naar de recreatie-zaal en de

kruisgangen; waar dan rij achter rij liep rond te wandelen, terwijl anderen weer in hoeken roovertje speelden of zoo iets.

Bedacht op een zekeren aanval, hield zich elke partij voltallig en gewapend bij elkaar.

De Maastrichtenaartjes in negen of tien breede rijen van 5, 6 bengels elk, liepen te wandelen. Onze macht stond te wachten in een hoek der kruisgangen, en schoof toen, als 'n oud-Germaansche „wig", achter hen in. Zoo liepen wij eenige minuten achter elkaar de gangen rond. Niemand durfde beginnen. 't Werd vervelend; er moest toch van avond worden „geklopt!" Voor den zooveelsten keer naderden wij de zijgang naar de vestibule, die toegang gaf tot de trappen naar de kamers van directeur en provisor.

Een heerlijk slagveld, die vestibule, en geen professor aan den horizon. Hier dient de slag geslagen. Op 'n teeken van mijn kameraad dalen de schoenpunten onzer eerste rij tamelijk hardvoetig neder op de hielenrij vóór ons; deze maakt front, valt op ons, de anderen volgen, de baclage is onmiddellijk in vollen gang, maar altijd nog gebrekkig, doordat de legers zijn ingesloten tusschen de opvolgende rijen der andere studenten. Deze duwen op, vooruit, dringen de strijders uit de rijen in de gang, en nu begint eerst de alge-

meene strijd; boksijzers, linialen, sleutels, vliegen uit zak en kiel; in een oogwenk liggen een veertigtal bengels over den grond te rollen. Er wordt partij gekozen, vóór en tegen; dit prachtige bataille-schouwspel in de halfverlichte vestibule werkt bepaald aanstekelijk; de neutrale toekijkers beginnen mede te doen — nu zijn 't er vijftig, dra zestig, zeventig, die daar kloppen en rollen, schreeuwen en tieren, een „engagement sur toute la ligne..."

Mij was bij 't begin de allergeduchtste vijand naar de keel gevlogen; degene, dien ik op de hiel getrapt had, was niemand minder dan de „rooije", sterk en knuistig, maar toch gelukte het hem niet, mij, teer zwak ventje, op den grond te krijgen. Wij vlogen heen en weêr, door de vestibule, doch plotseling voel ik mij getroffen, ik ben als suf, mijn armen vallen neêr langs mijn lijf — ik kreeg een slag op den slaap met een hard voorwerp. De rooije maakte zich gereed mij nog zoo'n gevaarlijken klap toe te brengen. Daar vliegt hij links — ik rechts, door den druk van twee geweldige oorvijgen. Professor M. staat voor ons. Ik zie, als door een bloedrooden nevel, vijf, zes, zeven professors, den directeur in hoogst eigen persoon. Doodsche stilte. Hij nadert mij. „Mais, Emile, Emile! est-il possible, mon en„fant! Est-ce que je vous trouve encore mêlé

„à cette affaire? Et, vous êtes blessé!? Voyons! „Oh, vite, passez vite à l'infirmerie." — „Ce „n'est rien? Ah, tant mieux. Allez. — Allez, „vous tous! C'est l'heure de la prière du soir. „Faites votre confession au bon Dieu, mes „enfants, priez-le qu 'il daigne vous pardon„ner cette, horrible bataille — et soyez sages, „ne recommencez plus, ne me faites plus souf„frir de ces horribles affaires. Allez. Allez!" — Zoo eindigde deze veldslag en ook hier, als zoo dikwijls in de wereldgeschiedenis, werden de strijdende partijen dra beste bondgenooten en hielpen wij sedert gezamentlijk trouw andere grootere machten „kloppen".

Deze blakende en telkens, bij de geringste gelegenheid in lichtelaaie opvlammende strijdlustigheid hadden wij hoofdzakelijk te danken aan mijne belezenheid, aan Chr. Schmidt, Conscience, Walter Scott en Cooper, en verschillende dergelijke schrijvers, wier ridderverhalen mij door 't hoofd spookten en waarmede ik weer, op mijne beurt, in de speeluren en op de wekelijksche wandelingen (Dinsdag en Donderdag namiddag) de jeugdige fantasie mijner makkertjes ontvlamde met vurige schilderingen van Ivanhoe, roofridders, bokkenrijders en Teuten.

Ofschoon 't streng verboden was, op de dortoirs de chambretten van anderen te be-

treden, zaten zij toch, soms met twee of drie anderen, op den rand van mijn bed te luisteren naar allerlei fantastische heldenfeiten van Ivanhoe, Robert de Béthune, den herder van Xhénemont en dergelijke groote lui, zoo heerlijk verteld, dat ik er zelf 's nachts niet van slapen kon, en over dag alle studeeren er over vergat. Ja, ik geloof, dat ik toen in niets anders meer belang stelde dan in middeneeuwsche helden en achttiendeeuwsche roovverbenden, en in onze fantasie waren beide soorten van gelijke waarde; speelden wij niet riddertje, dan roovertje of omgekeerd.

En soms speelde ik allebei alleen op eigen vuist.

Zoo, op 'n nacht, dat ik den geest vervuld van eenig wonderbaarlijk heldenfeit, mij verbeeldde Godfried van Bouillon te zijn, en op den houten toren staande, de muren van Jerusalem te bespringen. Met beide voeten sprong ik van den grond op 't kleine bed, met 'n zegekreet en zoo'n vaart, dat het ledikantje brak en ik met matrassen en peluw door het chambrette rolde. 't Was al diep in den nacht, en de honderd bengels van allerlei leeftijd, links, rechts en tegenover, sliepen vast door, zonder iets gemerkt te hebben van de verovering van Jerusalem. Maar de directeur, wiens

studeervertrek met 'n klein gangetje grensde aan ons dortoir, had 't wel gehoord.

Terwijl ik bezig was mij onder de puinhoopen van het Saraceensche bolwerk uit te werken, hoorde ik 'n sluipenden tred. „Qui est-la?" — „Qui a fait ce tapage?" — Stilte. — Ik hield den adem in. „Voyons, voyons, qui „est-là?" — „Moi, monsieur". — „Qui est ce „moi?" — — „Moi, monsieur, moi". — „Votre „nom, votre nom! qui êtes-vous donc?" — „Moi monsieur." „Comment vous appelez-vous „donc?" — „Moi, monsieur." — „Vous ne me „comprenez donc pas?" — „Si, monsieur." — „C'est bien, alors qui êtes vous?" Votre nom?" „Moi monsieur", en op alle andere vragen volgde het stereotype „moi, monsieur."

Ik hoorde 'n diepen zucht van verbaasde teleurstelling; de directeur ging heen en Godfried van Bouillon kroop onder z'n veroverd bolwerk uit en sliep dien nacht op de puinhoopen van Jerusalem.

O, op die dortoirs gebeurden soms vermakelijke dingen.

Eens, op 'n wintermorgen, luidde de bel niet, die boven in de groote trap hing voor den ingang der beide groote dortoirs. Algemeene verlating en verwarring. Onderzoek. Ja, hoe kon die bel ook luiden tot opstaan?

De arme klepel zat goed en wampjes ingehuld in 'n paar dikke wintersokken.

Op 'n anderen ochtend weêr zochten wij allen, wel met z'n zestig, zeventig, te vergeefs naar de „meubles", die toch trouw plachten onder de ledikantjes te overnachten. De nood was groot! Allen schreeuwden en riepen in Hollandsch, Duitsch, Fransch en plat door elkaar: „mon meuble! mein geschirr! mijn „p...t! mijn p...t!"

Wij vlogen de chambrettes uit. Daar, vóór 't trapje, dat, onder 't Alziend oog", den grooten dortoir in twee afdeelingen scheidde, stond een pyramide opgericht van louter „meubles", tot boven tegen de zoldering. Algemeen gelach en gegichel. Dan vlogen de aanstifters, wier „Geschirre" natuurlijk onderaan 't fondament der pyramide vormden, er heen en rukten de hunne er uit, zoodat het geheele potten-gevaarte, met rinkelend geraas, in elkander stortte; 'n kring van scherven en brokken.

Of mijn kameraad daar de hand in had gehad? — Ik weet 't niet meer; wel weet ik van een andere heldendaad, waar hij bij betrokken was. Op een der hoogere klassen (de rhétoriek) was 'n leerling, die algemeen als „flatteur"

bekend stond, d. w. z. als spion en overbrenger — de als „flatteur" verdachte personages werden op de deuren en wanden van zekere plaatsen bekend gemaakt: „Pierre Kl...est un flatteur." Dat was voldoende; ieder had nu maar voor dit, aldus gesignaleerd, heerschap op te passen.

Welnu, Pierre Kl... gold voor 'n flatteur, en dat spionneeren moest hem worden afgeleerd. Een plan werd gemaakt en Pierre zou meê doen. Wat graag, natuurlijk, al stribbelde hij eerst tegen, want dat gaf 'n heerlijke gelegenheid voor de uitoefening van zijn obscuur ambacht.

Een zes- of zevental stond in diepen nacht op, sloop naar de muziekzaal, waar de instrumenten in kasten waren opgeborgen, en gewapend met fluiten, trompetten en trombones slopen ze naar boven, naar den grooten dortoir. Pierre droeg de dikke trom op z'n rug, stevig vastgebonden.

Dáár, in 't holle van den nacht, barst 'n ontzettend concert los, een katten-symphonie zonder weêrga. Alles ontwaakt, wrijft zich de oogen; is 't laatste oordeel, waarvan onlangs de redemptorist, Pater Bernard, tijdens de retraite, zoo overtuigend levendig gepreekt had, — is 't laatste oordeel begonnen? Rèttètètè-Tettered-Dsching-Dsching-Boum-Boum! Alles

vliegt de chambrettes uit. Niets te zien. Lantaarns verschijnen, kaarsen, professoren, surveillanten, zelfs de nachtwacht. 't Was dus geen droom? Links en rechts liggen de instrumenten op den vloer. Maar de schuldige muzikanten, waar waren die?

Op staanden voet begint 'n jacht op de origineele rustverstoorders, natuurlijk zonder resultaat; die lagen te snurken of keken verbaasd en vroegen even nieuwsgierig als de anderen.

De arme Pierre had, toen de bende in hare chambrettes en bedden vluchtte, ook gaarne 't hazenpad gekozen, maar, o wee, hij behoorde op dezen dortoir niet thuis. De gang op? Dat ging niet; dus vloog hij 't eerste beste chambret binnen van een medeschuldige, om zich daar, met z'n dikke trom te verbergen. Maar deze joeg hem weg, gooide hem er uit, en zoo werd hij van chambret tot chambret, met de dikke trom op den rug, heen en weer en verder gekaatst, tot hij eindelijk 'n ledig bed vond, waar hij dadelijk, half suf van angst en uitputting, op den buik inkroop. Maar juist dáár achterhaalde hem de Nemesis in de gedaante van een professor, die hem vond, hijgend, zweetend en sidderend, het voluminеuse corpus delicti nog op den rug gebonden.

Een andere op de dortoirs herhaaldelijk „uitgehaalde" grap, bestond daarin, dat men het bed van een flatteur of antegonist, waarop men „mal" (kwaad) was, in den zomer vulde met brandnetels, in den winter met versch gevallen sneeuw, propertjes tusschen lig- en deklaken, ingestrooid.

Ja, eens is 't gebeurd, dat 'n bengel, die 't een of ander op den kerfstok had, 's nachts in diepen slaap werd opgepakt, met matras en al en naar buiten gebracht in den tuin en daar in de sneeuw werd „couché."

In het hartje van den winter was de dortoir gewoonlijk weken lang eene plaats des gehuils en gejammers; aangeheven, uren lang, vooral door de kleinsten, „van wegens" jeukende en brandende wintervoeten.

Dan weer bracht 't „schoenen gooien" 'n gewenschte afwisseling en vlogen deze als projectielen over de chambrettes heen. De roep „schoenen werpen" door een of ander, natuurlijk niet te ontdekken deugniet, aangeheven, was dan 't signaal tot 'n volslagen bombardement met schoenen, laarzen en pantoffels van allerlei model en afmeting, tot de surveillant verscheen, om er een, helaas, altijd te vroeg, einde aan te maken.

De dortoirs waren ook de schuilplaatsen der clandestiene rookers.

Op 't rooken, behalve tijdens de z.g. „promedes à vapeur," stonden de zwaarste straffen. Dat er niettegenstaande, of liever juist daarom, gerookt werd, spreekt van zelf. Zelfs op onmogelijkste plaatsen, bijv. in de latrines, waar men dan den rook, ter vermijding van ontdekking, met bolle wangen moest inblazen in den geurigen afgrond, „wo der Mensch „etwas lässt fallen."

De leerlingen der Sizième mochten trouwens nooit rooken, ook niet op de rook-promenades; 't geen niet belette dat ik in 't „bosquet" met mijn kameraadjes altijd heerlijk zat te dampen. Een kuiltje in den grond, dichtgedekt met een moszode, verborg de brandende sigaren, telkens als de toga van een professor in de nabijheid opdook. Bij zulke eerste gelegenheid rookte ik, gedreven door de zenuwachtige angst voor 't „snappen", in 2 uur tijd zeven sigaren en moest half bewusteloos worden naar bed gebracht, waar ik wel twee dagen ziek bleef liggen, tot de vergiftiging had uitgewerkt.

Een andere rookgelegenheid boden de weinige chambrettes, die met kleine venstertjes van nauwelijks twee voet in 't vierkant, uitkwamen op tuin of plaats. Mijn broêr bezat zulk zeldzaam heerlijk chambret en daar ver-

zamelden zich 's nacht vier, vijf kornuiten; 't raampje werd geopend en de sigaren aangestoken, dan alle hoofden 't venster uit en gedampt. Zoo staken dan drie, vier, vijf hoofden, vast als 'n muur in 't raam; er moest gerookt worden, op gevaar af te stikken.

Maar juist die nachtelijke geheimzinnigheid in de uitoefening van 't verboden kwaad, dat was immers de echte, ware „Hochgenuss" zooals m'n Duitsche studie-buurman Müller beweerde.

Van dezen Müller heb ik ook eene minder aangename herinnering bewaard.

Ofschoon ik op de Sizième der école latine (Klein Seminarie) zat en hij op de laagste klasse der Duitsche school ('n soort Realschule), waren wij toch buurlui in de studiezaal, op de voorste bank, vlak links van den grooten catheder, waar de surveilleerende professor zijn brevier pleegde te lezen. Hoe die arme man geplaagd werd, 't was soms te erg. De geringste reprimande of bestraffing gaf dikwijls aanleiding tot de hevigste obstructie.

„Müller, vous bavardez encore: une mau-
„vaise note."

Herr Professor...

„Vous parlez l'allemand: d e u x mauvaises „notes."

Aber, monsieur professor... ich — je —

„T r o i s mauvaises notes."

Ich sag ja gar nix...

„Eh, c'est pour cela; q u a t r e mauvaises „notes!"

Es ist aber doch ein Skandal!

„C i n q mauvaises notes, et taisez vous „maintenant, car sans cela je vous ferai sortir „de la salle!"

Na, es ist mir ganz Wurscht und Pommade!

„S i x mauvaises notes — et sortez, de „suite!"

Natuurlijk werd zulk intermezzo begeleid met hevig gegrom en voetgeschuifel van de heele zaal. Dan vloog de professor naar den anderen kant, om de opgewondenheid ginds te doen bedaren; standjes, klappen... dat was 't teeken tot volslagen opstand. De deksels der lessenaars werden opgeheven en nu begon 'n hevig geklapper. De professor vloog naar voren — het geklapper sprong onmiddellijk over naar de andere helft der zaal. Müller, nog niet weg, was betrapt op meêdoen, kreeg 'n schallende oorvijg, werd de bank uitgetrokken en naar de deur gesleept onder hevig verzet. En

ondertusschen groeide de obstructie aan tot 'n orkaan: de deksels der lessenaars sprongen als 't ware op en neer, de heele zaal strampelde met de voeten, floot, brulde, gilde — 'n oorverdoovend lawaai!

Maar Müller was besloten tot schitterende wraak.

In de volgende studie, het was op 'n herfstmiddag, waakte de professor bij hem; den rug geleund tegen onze bank, las hij zijn brevier. Zijn kalotje lag op den rand van mijn lessenaar.

„Gib mir das Ding da," fluisterde Müller mij toe.

Neem 't zelf, zei ik.

„Willst du nicht?"

Neê.

Meteen voelde ik 'n scherpe pennepunt op zekere plaats.

Met 'n ruk had ik 't hoofddeksel beet en gaf 't Müller. „Na," zei de deugniet, glimlachend, „die ist ja janz nagelneu. Vorwärts, „wirf das Ding in den Saal hinter uns!"

Nooit, protesteerde ik, voor geen geld.

„Willst schon wieder nit?"

Neen, zeg ik je.

En de scherpe pennepunt prikte al, twee drie, vier keer. Boems! daar vloog het pro-

fessorale hoofddeksel, in een pracht-ellips over de volgende banken; viel neer, werd in triomf onder de bank geschopt, van bank tot bank, tot het als 'n onherkenbaar vod. eindelijk door den professor gered werd. En de man had alles gezien.

Müller kwam er vrij af, en ik boette met 'n afschrift van den geheelen Mechelschen cathechismus, een 80-tal pagina's octavo!

Daar was ik eenige weken goed meê; drie, vier weken pennen in alle recreatie-uren! Het zou wat. Mijne kameraadjes, de kaptein, de rat, Müller, de heele bende hielp mee, in studietijd natuurlijk; wij schreven met twee, drie pennen in de penhouders, verschillende regels dubbel, drievoudig tegelijkertijd. Eer twee dagen om waren, was de geheele Mechelsche catechismus afgeschreven, d. w. z. waren een honderdtal bladzijden volgesmeerd met regels, die hem in getrouwe copie moesten voorstellen, en de professor, zeer bijziende en buitendien een goedhartig man, nam de schijnheilige fopperij als bare munt aan.

Dat wij, onafscheidelijke kornuiten, op die manier, in de verschillende vakken der latijnsche sizième, geene bijzondere vorderingen maakten, spreekt van zelf. Er waren trouwens maar twee vakken, waarin ik schik had, de

Bijbelsche geschiedenis, met haar onderdeel de „lectures" des „fêtes chrétiennes" en de declamatie, waaraan de Zondagmiddagen, voor de vespers, gewijd waren.

Het was bij gelegenheid van een onzer in heel Rolduc bekende ridder- en rooverspelen, dat het oog van professor Mn. op ons viel. Langen tijd had hij ons met aandacht staan gade slaan. Plotseling trad hij op ons toe en beval mij den volgenden dag op zijne kamer te komen.

Daar gaf hij mij 'n boek in de hand, 'n bloemlezing van Fransche gedichten, en beval mij er een voor te dragen. „Doe nu precies, alsof er niemand bij tegenwoordig is."

Hier en daar verbeterde hij stembuiging, gebaar, enz., daarna vroeg hij: „Zou je 't „wel durven voordragen in 't publiek, in de „aula, voor alle professoren en studenten?" Ik geloofde van wel. „Nu, leer 't dan goed „van buiten en wij zullen zien."

Ik herinner mij het gedicht nog heel goed, het behandelde het treurige einde van twee arme weesjes, die, in een kouden winternacht, op de trappen eener kerk doodvroren: „Mal„heur aux pauvres sans demeure, comme les „eaux, alors tous les coeurs sont glacés"! Dat was het culminatiepunt, waarin ik alle beschikbare oratorische kracht en verontwaardiging uitgalmde.

Ik was in de wolken; zóó, daar staan op 't tooneel, vóór 't gesloten gordijn in de aula en dan declameeren, hoe heerlijk!

Wij repeteerden nog een paar maal en eindelijk kwam de verwachte en gevreesde avond.

Ik had groot succes, want den volgenden dag, toen ik voor 't bord op allerakeligste manier eene som stond te verknoeien, zei professor Th.: „ja, als je zoo knap was in alles, „als in 't declameeren, dan was je gerust no. „één van de sizième, maar nou ben je no. 0 van heel Rolduc."

Mijn succes als déclamator van 10 jaren, had een gewichtig gevolg tevens. Professor J..., de inscenator onzer tooneelvoorstellingen, was er zoo van gecharmeerd, dat hij mij de kinderrol aanbood in „Thomas Morus le martyre", welk geweldig vijfactig treurspel moest gegeven worden op St. Catharina (25 November) de h. patrones der studenten (en artilleristen). Dat was de allereerste tooneelvoorstelling tijdens mijn verblijf te Rolduc. Mijne rol was niet groot, maar „importante" zei prof. J. ik had vier acten te zwijgen achter de coulissen, en eerst in de laatste op te treden, om afscheid te nemen van mijn vader Morus, wanneer hij op de markt aankomt op weg naar het schavot.

Bij de eerste repetities ging dit tooneel al bitter slecht. Herhaaldelijk moest ik met papa Morus (een student der philosofie, met een beroemden Nederlandsche naam, thans eveneens professor-jesuit) dat afscheid extra repeteeren, maar 't wilde niet lukken; ik kon maar niet bedroefd doen. Professor J. had mij de situatie goed uitgelegd: 't afscheid van een eenig kind van zijn ter dood veroordeelden grijzen vader; 't ging niet, 't wilde niet, want 't kwam mij zoo erg onnatuurlijk voor. Ik voelde volstrekt geen kinderlijke genegenheid voor dien jongen man van 18 jaren. Op de voorlaatste generale repetitie was de professor radeloos; die prachtige scène moest geheel in 't water vallen, spoorloos voorbijgaan, misschien aanleiding geven tot den bekenden sprong du sublime au ridicule, als ik niet beter speelde.

Toen kwam, daags voor St. Catharina, de laatste algemeene repetitie met décors en costumes en 't afscheid ging, boven alle verwachting, heel goed. De grijze professor, een juweel van een mensch, drukte mij de hand: „nóg bedroefder zijn, nóg erger snikken en 't „zal 'n prachtig slot worden."

De avond kwam; op m'n chambrette hielp de professor mij zelf bij 't aankleeden: een zwart fluweelen costuumpje, witte kousen, een

zwart fluweelen baretje, 'n kanten kraag; ik zag er fameus uit! Hij leidde mij naar 't tooneel in de aula, en droeg mij op, het stuk, van achter de coulissen, goed, met gespannen aandacht te volgen.

Hoe geheel anders werkte de Thomas Morus nu bij 't tooneellicht, aangekleed en gecostumeerd; ik beleefde het geheele drama, de aanklacht, de sombere gerechtszitting — ik kreeg 'n groot respect en 'n nog grooter medelijden met mijn armen papa, die er zoo eerbiedwaardig uitzag in zijn zwart gewaad en den langen witten baard.

Zoo verging de eene acte na de andere.

No. 5 was begonnen; in zenuwachtige opgewondenheid en vreeselijkste onrust stond ik in de coulissengang te wachten, de souffleerende professor naast mij. Alles was gereed, de trouwe knecht mijns vaders, die mij naar de markt geleiden moest, hield mij nu al bij de hand vast.

„Courage, courage, mon enfant!", fluisterde professor J., mij een glas, met ei vermengden rooden wijn, te drinken reikende.

„Pensez-y, tout l'effet final dépend de vous!"

Mijn Stichwort viel — hij schoof me 't tooneel op.

Daar stond mijn vader, tusschen de gerechtsdienaars; zijwaarts de beul in 'n langen, vreeswekkenden, pijplakrooden mantel. Rondom de rechters, vrienden, volk, dat den verrader Morus nog eens wilde zien. Hij sprak, betuigde nogmaals zijne onschuld, bad God zijnen vijanden hunne gerechtelijke misdaad te vergeven, bad, dat zijn onschuldig vergoten bloed niet zou komen op 't hoofd der lasteraars, der omgekochte partijdige rechters, niet verpletterend zou nedervallen op de ziel van zijnen misleiden, en nog steeds aangebeden koning.....

„Et, maintenant, je suis prêt à mourir".

Hij wendde zich om, ontwaarde zijn trouwen dienstknecht, zijn eenig kind. „O, mon fils!" — „Mon pere, mon pere"!! „Snikkend lag ik aan zijne borst, mijne geheele verdere rol had ik vergeten, was ik kwijt in dit supreme oogenblik; ik snikte, snikte altijd luider, dat mijn tranen zijn gelaat bevochtigden, en, daar ik maar bleef zwijgen en steeds hartstochtelijker doorsnikte, was hij zelf zoo aangedaan, dat hij met tranen in de keel zijn afscheid sprak. Rechters, volk, alles was onder den indruk, en beneden in de zaal zaten allen, groot en klein, zich de oogen af te vegen..... Het was waarlijk 'n grandioos slot.

De waardige professor J. had zelfs nog tranen in de oogen, toen hij mij, na afloop, achter de coulissen omarmde en aan zijn hart drukte.

Van alle kanten ontving ik gelukwenschen met mijn „mooi spel!"

Niemand, behalve de professor en papa Morus, vermoedden dat spel en rol jammerlijk waren verongelukt in de werkelijke, echte droefheid, die mijn kinderhart in dit oogenblik had overweldigd.

Onder die bedrijven had de herfst plaats gemaakt voor den winter, mijn eersten winter te Rolduc.

De tuinen en bosquets lagen in hun van zilverglans stralende sneeuwgewaad; de vijvers waren in spiegelende vlakten veranderd. Tijdens de promenades, werden, op een of ander kalen akker, sneeuw-bombardementen georganiseerd, waarbij de aanvoerende professors in 't bijzonder dienst deden als mikpunt voor de projectielen, die met honderdtallen tegelijk door de lucht suisden, een regen van bommen in allerlei afmetingen.

Op de geweldige speelplaats werd de beugelbaan in 'n fort herschapen, opgeworpen van breede sneeuwwallen, waarachter geheele hoopen sneeuwbommen, en op 'n goeden namiddag begon de aanval.

't Was een vreeselijke strijd. De sneeuwballen verduisterden de lucht; daar was geen wenken of keeren mogelijk, ze te ontwijken.

Ze floten, suisden, bromden, links en rechts om mijn ooren, troffen overal, soms midden in 't gelaat, me voorloopig buiten gevecht stellende; onze handen vielen af van de koude, onze gezichten gloeiden als vuur, ons geheele lichaam stond in zweet. De meesten gooiden in 't vuur van den strijd overjas en kiel weg en bombardeerden verder in de hemdsmouwen, bij 'n koude van zóóveel graden onder nul. Eindelijk gaf „kaptein" 't signaal tot de bestorming. Toen verging me hooren en zien. Wij vochten, gooiden, duwden, sprongen op de wallen, werden teruggeduwd, rolden in de sneeuw op hoopen, spartelden op, vochten, drongen verder, tot eindelijk de sneeuwvesting bezweek en de belegeraars, „kaptein" voorop natuurlijk, met oorverdoovend, donderend hoerageschreeuw, als 'n kleine menschenlawine door de sneeuwwallen doorbraken. Maar dan klonk van boven het terras, voor den ingang van den midden-vleugel, op zijne beurt het signaal van den daar te midden van enkele professors toevenden directeur; hij klapte in de handen en de belegering van Malakoff was ten einde. Slechts op enkele punten waren er een paar, te vurig meêgesleept door hunne fantasie, werkelijk aan 't „katzbalgen" geraakt, en moesten door de surveillanten „de vive force" gescheiden worden.

Of wij mochten schaatsenrijden op de groote vijvers en de professoren deden ijverig meê.

De winter was in Rolduc haast nog heerlijker dan de zomer.

Als de kachel in de studiezalen zoo heerlijk snorde en men zoo kwansuis ijverig zat te studeeren in de Latijnsche grammatica, het hoofd gesteund op beide ellebogen; dan kon men zoo lekker indutten, na de vermoeienis van 'n sneeuwgevecht, insoezen veeleer, wegzwevend in dien toestand van halfwakker zijn, altijd „au qui vive" van den heen en weêr glurenden surveillant; men kon dan zoo heerlijk droomen, droomen vol glans van fantasie, niet gansch droom, niet gansch werkelijkheid, gesuggereerde beelden van stralend half-bewustzijn. Verrukkelijk!

Of wel, een ridder-verhaal, een rooversgeschiedenis, de nooit vergeten Beatuskluis, of Andreas de Beeldhouwer, de Zwaanridder; ja, horribile dictu! de Bokkenrijders in 't land van Valkenburg — huichelachtig verborgen onder Grammatiek of Chrestomatie — ze lieten zich zoo genotvol lezen in die warme soezerige studiezalen, onder de groene lampenkappen; zoo dubbel genotvol, wegens 't eeuwig dreigende gevaar van gesnapt te worden!

En kapelletjes lieten zich aanleggen, en kaarsjes branden in de lessenaars — ja, tijdens die warme winteravond-studie's kon men geweldige drama's ontwerpen en uitwerken, drama's met 40, 50 personen, behalve de honden, strijdrossen, vossen, wolven en everzwijnen, die er in voorkwamen; drama's in 8, 10, 12 soms wel 15 bedrijven; elk bedrijf met moord, roof, schaking en brandstichting eindigend!

O, die drama's!

Sedert mijn eerste echte-tooneel-rol — naderhand trad ik nog in verschillende andere drama's, in meer belangrijke kinderrollen op, zooals in „Joseph, le serviteur fidèle," „ l'Expiation", „David et Goliath", — droomde ik nog slechts van tooneel en theater, mijn geest was met niets anders meer bezig, dan met drama's, comédies, treurspelen, van allerlei inhoud en allerlei slag.

Van leeren, studeeren, kwam niets meer; ik was in werkelijkheid geworden, wat professor Th. mij noemde na de eerste drie weken: een „archi-paresseux". Schijnbaar, voor mijn leeraren en mede-leerlingen. Inderdaad echter, werkte ik voortdurend, dag in, dag uit, schreef geheele cahiers, van duimdikte, vol met dramatische verzen, lag er 's nacht over

te mijmeren in bed; zelfs onze spelen werden nu georganiseerd naar mijn dramatische invallen.

Natuurlijk bleef die passie niet verborgen. Professor Th. poogde ze mij af te leeren met straffen, mauvaises notes, standjes, strafwerk in 't openbaar te schrijven voor zijn kamerdeur, of later, nog erger, op de gang, aan de vensterbank voor de middag-koffiezaal der leeraren (no. 66 meen ik).

Niets baatte. Mijn broeder leed er onder, schaamde zich, zelf ijverig student, over mijn onkunde en luiheid; elke brief van huis bevatte de strengste vermaningen van mijne lieve moeder. Maar de natuur bleef sterker dan alles. Ik schreef voort, 't eene drama na 't andere.

Zelfs Sint Nicolaas kwam mijn hartstocht ter oore. Op den vijfden 's avonds stuurde hij altijd zijn knecht, tijdens het souper, en die nam mij in de maling wegens mijn tooneelschrijverij. Maar de Heilige bisschop zelf, die op Sinterklaas-dag tijdens 't diner verscheen, wist mijne dweeperij beter te waardeeren; hij schonk mij een reusachtige pen... van peperkoek, om de „oeuvres dramatiques" te schrijven, die mijn naam bij alle nageslachten zou „rendre immortel!"

Een daverend spotgelach en bravo-geroep steeg op uit 300 kelen, zelfs de directeur lachte tranen en klapte bravo! En ik... ik at, straks ongezien, de peperkoeken-pen op — en begon 'n nieuw dramatisch monstergewrocht in 'n tiental ellen-lange bedrijven.

Dat het onder die „bedrijven," in de letterlijke beteekenis, altijd treuriger werd met mijne studiën, ligt voor de hand. Ik gruwde van alles wat schoolwerk, wat studie heette; het Latijn verfoeide ik, het Grieksch haatte ik met den felsten haat; verder dan de éérste vervoeging, het bouleuo, bouleueis, bouleuei, heb ik het dan ook nooit gebracht.

Professor Th. had 't al lang met mij opgegeven, en Professor T., in de cinquième, volgde al spoedig zijn voorbeeld, zoodat mijn vader besloot, mij, na afloop van het tweede studiejaar, maar van de école latine naar de école d'industrie te doen verhuizen.

Maar ook dáár telde ik continueel onder de eerste nummers van achteraan te beginnen, en, zooals vroeger op het seminarie Latijn en Grieksch, leerde ik hier de wiskunde en alles wat daar mede in verband stond, natuur- en scheikunde, algebra, meetkunde, uit den diepsten grond mijns harten, met souvereine verachting verwaarloozen. Met geschiedenis en

aardrijkskunde ging 't nog zoo-zoo; voor 't Fransch voelde ik althans zooveel, dat ik een behoorlijke uitspraak machtig werd, maar de regels? — Ah, bah! Van de moeilijke Duitsche grammatik behoef ik niet eens te praten, en het Engelsch kwam mij voor als een bespottelijk vogelen-idioma, alleen geschikt om den draak mee te steken.

Maar lezen? — jawel — ik verslond alles, Nederlandsch, Fransch en Duitsch, rijp en groen, alles was mij in handen viel, en zag in alles, romans, vertellingen, novellen, geschiedenis, legenden, in alles en alles: stof voor tooneelstukken!

De slordigheid in mijn studeeren breidde zich allengs uit over mijn geheele doen en laten; te laat opstaan; het morgengebed verzuimen; door den professor van de week, niettegenstaande allerlei voorgewende en dagelijks afwisselende ongesteldheden, uit 't warme bed opgejaagd worden, en, tijdens morgengebed en mis, ronddolen door de kruisgangen, als verbannen misdadiger, bang voor ontdekking; ongekamd en half- of niet-gewasschen in de studie- en klasse-zalen verschijnen; slordig werken, niet studeeren, Hollandsch, Duitsch of, liefst, plat praten; in één woord, mijn gedrag was op en top anti-reglementair gewor-

den, zooals de wekelijksche voorlezing van de conduite-lijst in de aula, des Zaterdagsnamiddags, dan ook overtuigend, ten aanhoore van de geheele school, aantoonde:

„Se sont levés trop tard: Coenders, Emile, „4 fois, etc."

„N'ont pas assisté à la prière du matin: „Coenders, Emile, 3 fois, etc."

„Sont descendus sans se laver, ni se peigner: „Coenders, Emile, 5 fois, etc."

„Se sont mal conduits pendant la Sainte „messe: Coenders, Emile, 2 fois, etc."

„N'ont pas observé le temps de silence: „Coenders, Emile, 11 fois, etc."

„Ont parlé Hollandais: Coenders, Emile 10 „fois, etc."

„Ont parlé Allemand: Coenders, Emile, „5 fois, etc."

„Ont parlé patois: Coenders, Emile, 25 „fois, etc."

„Se sont battus: Coenders, Emile, 4 fois, „etc." enz. enz. enz.

Daar werd geen reglementsparagraaf opgenoemd, waartegen Coenders, Emile, niet een of meerdere malen elke week had gezondigd.

Dan keek de directeur, die de lijst voorlas en bij die eenige gelegenheid een bril droeg, (want daarboven op de rampe van het tooneel

was 't nog al donker) boven de brilleglazen uit, zocht mij met zijn trouw-goedigen blik in de zaal beneden, keek mij aan, lang, oplettend, medelijdend, met smartelijk verwijt, schudde het hoofd en klaagde:

„Mais, Emile, mon enfant! toujours vous, „vous partout, mon fils, ah, comme vous me „faites souffrir! Ah, comme je souffre de votre „mauvaise conduite et de l'exemple pernicieux, que vous donnez à vos condisciples. „Oh, comme vous scandalisez vos camarades. „Toujours vous, vous toujours et partout. Oh, „comme je souffre!"

Op enkele misdrijven stond ééne, op andere weer twee „mauvaises notes", en hij die, gedurende ééne maand, een zeker maximum had bereikt, was de geheele volgende maand verstoken van de promenades, de heerlijke „promenades à vapeur" mede inbegrepen, en mocht dien tijd (tweemaal per week telkens twee uren) gaan doorbrengen met strafwerk in 't „salet."

Nu, dat maximum, al ware het nog zoo hoog geweest, te bereiken, en verre te overtreffen, was voor mij waarlijk geen kunstwerk, en zoo kon het gebeuren dat ik eens een geheel semester al mijne wandeluren doorbracht in 't „salet", waar ik dan, in plaats

van strafwerk, treurspelen dichtte of verboden lectuur las, en, daarin gehinderd, allerlei kattekwaad uithaalde om oppositie te maken.

Dat mijn trouwe kameraad ook dáár altijd naast mij paradeerde, was waarlijk geen toeval. Ik en hij, hij en ik, „toujours, partout," altijd samen.

Wel werd er moeite genoeg gedaan ons te scheiden, er werd ons zelfs verboden nog langer samen om te gaan met elkander, maar te vergeefs; onze sympathie was sterker dan „reprimandes", „mauvaises notes," dreigementen en strafwerk. Waren wij beidjes twee, drie dagen gescheiden gebleven, dan zag men ons alweer samen, „toujours, partout."

Om het verplichte Fransch spreken te bevorderen werd het signe-systeem toegepast.

Dat dat 't Franschje wèl was, althans onder de leerlingen der sizième, behoeft niet gezegd.

Tu ne joues plus avec Gérard? — Est ce que tu ne tiens plus de lui?

Non, c'est un filou, je suis très-mal sur lui.

Qu'est ce qu'il t'a fait? —

Il m'a frappé contre mon servante.

De bêtise? —

Non, d'express. —

Et pourquoi donc? —

Par-ce que je ne voulais pas l'auxilier chez son ouvrage.

Et pourquoi ne voulais tu pas cela? —

Parce qui je sais qu'il m'a faché chez le professeur Th.

Est-il un flatteur? —

Oui, un très flatteur. — Il a très-beaucoup flatté sur moi chez le professeur.

Of wel:

Prends garde! tu vas escalier dans ce trou!

Maar, dat hinderde niet. — Wij verstonden ons Fransch bargoensch, onder mekaar, uitstekend en 't werd toch maar gesproken, als er een professor, surveillant of verdachte flatteur in de buurt was, of men vreesde dat er 'n klasse-kameraad, met 't „signe" gewapend, in de nabijheid ronddoolde, zoekende naar ontlasting van zijn broekzak. Met het „signe", een klein boekje, in mijn zak, had ik op te letten of er ook, in mijne omgeving, door een mijner klasgenooten Hollandsch, Duitsch of plat werd gesproken; deze was dan verplicht het signe over te nemen, er zijn naam in te schrijven en toe te zien dat hij, op zijne beurt, het kon kwijt raken aan een niet Fransch sprekend klas-kameraadje. Voor elken keer dat men het „signe" had bezeten en ingeschreven, betaalde men één cent. Die het langer in zijn bezit hield dan een dag, betaalde

eveneens weer eene boete van enkele centen. Dat ik en mijn kameraad, altijd samen en altijd het meest onvervalschte „patois" babbelend, het „signe" maar al te dikwijls in den zak hadden, en dat ik er dikwijls genoeg den brui van gaf, het weder te lossen, spreekt van zelf.

Ik liep er soms weken lang mede rond, als vast en eenig abonné als 't ware. Dat kostte geld, wel zeker, maar daarnaar vroeg ik allerminst in dien tijd. Integendeel, daar het jaarlijksche totaal-bedrag van alle signe-boeten, door de geheele klasse ergens in een café of herberg in Kerkrade of Herzogenrath, als pot verteerd werd, onder aanvoering van den klasse-professor, die er in den regel nog eene extra-bijdrage bij stortte, zoo was ik er niet weinig trotsch op, dat ik zoo'n groot finantieel aandeel had in die algemeene pret van lekker oud-bier, versche krentebollen, koek, vlaai en sigaren.

Maar op de vertoogen van mijn broer, die de rekening bij den provisor vreesde te hoog te zien stijgen, en dus bang was voor standjes van vader, later in de vacantie, werden er met mij andere maatregelen genomen: ik werd op 'n goeien dag gestraft met 2 uur salet, „pour avoir gardé le signe pendant trois semaines",

en... mijn kameraad zat er ook. Hij schreef dapper strafwerk, ik las en sommeerde hem mijn voorbeeld te volgen. Dat durfde hij niet. Toen belette ik hem 't verder pennen. Na afloop der strafuren ontstond daarover een hevig standje met den suveilleerenden leeraar G., die mij dacht te kastijden met zijn brevier, maar al dadelijk sloeg ik hem den brevier uit de hand. Wij werden handgemeen; hij trok aan mijn haren, ik stak met den penhouder. — Het tweegevecht werd gestaakt en ik kwam er verder af met 'n hongerige maag tot den volgenden middag.

O, als de directeur dáárvan gehoord had! 'n vechtpartij met 'n professor, 'n priester! Wat zou hij „gesouffreerd" hebben!

Gelukkig, dat de brave, teergevoelige man niet alles wist wat er gebeurde.

Maar een paar maal moest hij er toch bij te pas komen.

Met de wetenschap, dat prof. Th. geene slechte of bedorven lucht in de klasse kon verdragen en bij zulke gelegenheid met ons liever in 't bosquet ging wandelen, was ik op 'n goeien zomerdag er mede bezig een caoutchouc penhouder in de kachel te werken, om den meest ontzettenden stink-rook te verwekken voor 't begin der avondklasse.

waarvan de oorsprong niet te ontdekken was. Wel keek hij ook naar ons, lang, met borende blikken, maar wij zaten, los van alle ondeugende omgeving, zoo trouw te calligrapheeren! Neen, wij hadden 't zeker niet gedaan. Een oogenblik later: boemderoemboems! Krakkerak! Daar lag de mooie cilinderhoed op den grond, door de projectielen half verwoest en hopeloos bedorven.

Prof. X. vloog op, keek met ontzetting neder op zijn ex-hoofddeksel, werd rood als vuur en stormde de kamer uit.

Wee, wat zou er gebeuren? Niemand wist, niemand had gezien. Neen, niemand. In al dat druk geredeneer klonken dra voetstappen op den gang: Professor X. met den directeur.

Deze laatste begaf zich naar de voorste bank en schreed van plaats tot plaats: C'est vous? — Non, Monsieur. — C'est vous? — Non, Monsieur, en zoo voorts. De volgende bank: C'est vous? — Non, Monsieur. — De derde bank: C'est vous? — Non, Monsieur. De vierde, vijfde, zesde bank: C'est vous? — Non, Monsieur.

Eindelijk in de laatste bank, vlak voor mijn kameraad: C'est vous! — Non, Monsieur. — Non? — Non, Monsieur. Eindelijk voor mij: C'est vous! Non, Monsieur. — Si fait, si fait, c'est vous, c'est bien vous. Je vous

connais bien; vous êtes un petit gamin! — — En nogthans had ik gelijk. Het cilinderverwoestende projectiel had mijn kameraad geworpen.

Nog was er een „wereldsch" leeraar uit Kerkrade, die altijd „knè, knè" deed, door zijn neus.

Hoe weet ik niet, zeker door 'n kameraadje uit „Kerkraai", waren wij tot de wetenschap gekomen, dat deze brave man zich verloofd had met eene eerzame herbergiersdochter uit de buurt: Anna Koekelkoren. En 's ochtends, vóór den aanvang der les, hadden wij op 't bord 'n blad papier geplakt, waarop mr. le professeur met z'n Anna, hand in hand, stonden uitgeteekend, met toepasselijke verlovings-poëzie. Ieder onzer had één regel daarvan gecalligrafeerd.

De leeraar woedend, — wilde den schuldige kennen. Niemand wist, niemand vermoedde zelfs. Hij, „knè, knè" brieschend naar mr. le Directeur, maar toen beiden terugkeerden was het deurslot met 'n houten liniaal vast gerammeid en toen eindelijk de deur openging, onder den druk der vereenigde directoriale en professorale schouderskracht, was de klassezaal — ledig. — De heele bende was gevlogen door de ramen, den binnentuin in en weg —

Of wel, we hadden „compositiën" in de „histoire de l'église" bij professor Mg., met z'n nooit behoorlijk geschoren gezicht, vol met vuile, grijs-witte baardstoppels, en z'n eeuwig met snuif bemorste, van vettigheid en verslijt glimmende toga. Om nu die zoo gehate oefening, waarvan de bulletin-nummers afhingen, onmogelijk te maken, hadden we overal alle banken als palen rechtop in de kamerhoeken geplant en moest de directeur komen om „ce spectacle affreux" in oogenschouw te nemen — en mij, natuurlijk, alweêr de schuld te geven: „C'est vous, c'est bien vous, „ne niez pas, mon enfant! N'aggravez pas votre „impardonnable conduite par un mensonge, „petit gamin que vous êtes!"

En hij keek dreigend en deed heel boos, keek nog dagen lang, zeer kwaad, als hij mij ergens ontmoette, maar, toen ik, eenige weken later, op zijn „Meidag" (St. Antoine) na afloop der feestvoorstelling „l'Expiation", voor het tooneel trad en hem, met een toepasselijke, door Prof. Mn. gedichte opdracht, een fraaien ruiker overhandigde, weende de edele man tranen van geluk.

Ja, die goeie directeur. Ik heb den braven, besten man, die 's middags bij 't dessert altijd mijn boterhammen smeerde, omdat ik zoo

verbazend langzaam at; dien edelen, vaderlijken vriend, uit wiens van ontroering bevende handen ik de eerste heilige communie ontving, dien besten directeur, heb ik eens tranen gekost, niet van pleizier, maar van diepste smart.

Mijn lange vriend Müller, de bewuste pennepriker, had plaats gemaakt voor 'n klein land- en naamgenootje. Had ik veel te verduren gehad van den l a n g e n Müller, over den k l e i n e n was i k de baas. Niet, dat ik hem met de pen in z'n zitvlak stak, of afgebroken pennepunten, netjes in 'n stukje carton geprikt, op z'n zitplaats neerlegde, als hij, volgens consigne, bij eenig antwoord aan den surveillant, moest opstaan, of ander boos kattekwaad aan hem bedreef; neen, wij hielden veel van mekaar, en menigen keer heb ik bij zijne verdediging tegen den „kaptein" of de „rat," die geene „moffen" konden „zien of luchten," leelijk klappen mee opgeloopen. Maar hij was m'n kleine knecht.

Op zekeren winternamiddag, dat de kachel zoo lekker warm broeide in de studiezaal, en ik me daar verveelde, misschien wel tusschen de 7e en 8e acte van eenig geweldig tooneelstuk, bemerkte ik dat „Müllerlein" zoetjes was ingeslapen, het hoofd op den lessenaar, de neus in de open Duitsche Sprachlehre.

Boven op zijn kruin groeide 'n „weerswas," die steil opwaarts stond. Ik kreeg 'n luminеus idée, nam mijne schaar en knipte dat revolutionnaire harenbosje af. Hij sliep door. Hé, dat stond 'm wel aardig; ik legde de schaar op nieuw aan en knipte voort en verder, tot Müllerlein's hoofd eindelijk was versierd met de prachtigste tonsuur, zoo glad en rond als 'n rijksdaalder.

Ik had me „niets gedacht" bij die toiletoperatie. Maar de surveilleerende professor dacht er wel iets bij; denzelfden dag dachten alle professoren als hij; de directeur vernam 't feit, Müllerlein moest zich vertoonen in volle vergadering. „Horrible! Profanation!" Ik had de heeren geestelijken willen bespottelijk maken, door hunne tonsuur te imiteeren op het ongezalfde hoofd van Müllerlein.

Mijn broeder huilde, smeekte, bezwoer mijne onschuldige stommigheid; men wilde er niet aan gelooven, ik had 't met opzet gedaan, 't was 'n ware heiligschennis, die voorbeeldig diende gestraft te worden.

Ja, er was sprake van 'n „Compariat!"

Er waren twee vormen van Compariat, de kleine gerechtszitting voor 'n collegie, bestaande uit Directeur, prefect, klasprofessor en biechtvader, en de groote Compariat voor het

geheele professors-corps, onder dekenaat van den directeur.

De g r o o t e werd slechts zelden gegeven en dan nog voor werkelijk zware misdrijven, gevaarlijk voor de res publica, en gold als voorbode van 't „chasseeren" (wegjagen); de k l e i n e daarentegen voor ondeugende streken van nog niet zwaar gestrafte jeugdige misdadigers, maar toch streken, die de grenzen van 't kwajongenswerk of kattenkwaad verre overschreden.

Mij was voor mijn artistiek coiffeurstuk, waarschijnlijk een k l e i n compariat toegedacht, maar mijn broer wist die schande te voorkomen; de directeur zou 't bij eene ernstige vermaning laten.

Inmiddels liep Müllerlein tot spotobject met z'n getonsureerden kop rond, overal bekeken, uitgelachen, en i k durfde dagen lang van vrees en schaamte niet opkijken; 't regende aardigheden en steken onder water, zoodra iemand aan mijn kunststuk dacht.

De oude professor Schl., bij wien ik toen aan tafel zat, vroeg mij eensklaps tusschen soep en rundvleesch: „Dites-donc, vous, Emile, „qu'est — ce qu'il fait, votre papa?"

Ik begreep er niks van; de goeie man wist dat toch zoo goed als ik.

„Ce qu'il fait, mon papa?"

„Mais oui, vous ne savez donc pas?"

Waarheen wilde die ouwe Schl? — Mij in de maling nemen, natuurlijk?

„Si, Monsieur, si, — et vous savez bien aussi „que papa est notaire."

„Notaire? Notaire, dites vous? — V o t r e „papa? — V o t r e papa? — Notaire? — Allez „donc! — Et moi qui croyais qu'il était „b a r b i e r et qu'il vous a mis ici à Rolduc „pour devenir c o i f f e u r!"

Wat 'n prete had de heele tafel; ze hielden niet op te lachen en te „stichelen", en ik, graag had ik met 'n hongerige maag 't hazenpad gekozen, ik durfde haast van mijn bord niet opkijken, schaamde mij te eten en te drinken.

Maar 't ernstigste volgde eerst nog.

Na afloop van 't diner, kreeg ik 'n boodschap bij den directeur te komen.

De eetzaal was leeg; alleen de directeur en ik, vóór hem. De directeur met vuurrood gelaat, volgens trouwe gewoonte de handen op den buik, de vingers tegen elkander, of met de gesloten handen zijn neus wrijvende; — ik, bleek als de dood, sidderend, ellendig, gebroken.....

„Ah, mon ami, mon enfant, comme vous me „faites souffrir. — Ah, comme je souffre de „votre crime. Car c'est un crime, mon pauvre

„enfant, c'est un grand crime, c'est une pro„lanation, ah, pire encore, c'est un — sacrilége!" —

Dan vervolgde hij, 'n snik in de stem: „ah, mon enfant, ah mon fils, Emile, ah! „quand j'y songe que c'est de mes mains, que „vous avez reçu la première Sainte commu„nion, et que maintenant..... Ah, je souffre „trop — vous me faites trop cruellement souf„frir. — Allez, allez, et priez le bon Dieu, priez „le doux Jésus, qu'il préserve votre jeune âme „de la perdition!"

Is 't wonder, dat deze heilige man, wiens te gevoelige ziel zóó dagelijks werd gefolterd door erge kwajongenstreken, en soms ook, gelukkig maar zelden, door ernstige, ware misdaden, dat hij veel te vroeg voor ons en voor zich zelf, moest sterven aan een zware hartkwaal?

Hij was inderdaad de geestelijke vader der driehonderd, aan zijne zorg toevertrouwde, groote en kleine bengels van allerlei slag en karakter. Hij kende iederen leerling, sprak ons allen aan met onze voornamen, hield van elken jongen persoonlijk.

Ik zie hem nog staan op 't kerkhof te Kerkrade, aan 't graf van een jongen uit een der Hollandsche steden, die te Rolduc aan een typheuse koorts was overleden. De verslagen

vader stond daar ook, door ons kleine bengels aangestaard met meer verwondering dan medelijden, want de dood, het graf, 't waren toen voor ons nog raadselachtige klanken, waarvan ons de vreeselijk-geheimzinnige beteekenis geheel ontging.

De directeur hield een lijkrede, sprak den armen vader troost toe; maar zijn gevoel werd hem dra te overmachtig en hij weende, weende over het lot van dat kind, van die familie, en toen, al begrepen wij niet, nu de directeur snikte, gevoelden wij toch wat er gebeurd was, en snikten allen mede.

*

Men moest den directeur hooren bidden (en hij bad alle gebeden in de kerk vóór) om onmiddellijk te gevoelen wat er in deze vrome ziel omging. Ik heb nooit meer iemand, priester of leek, hooren bidden als hij; zijn gebed kwam uit 't diepste van zijn geheele wezen, gaf 'n trilling van godsdienstige weelde aan zijne stem en steeg in melodieuse klanken op, onder de romaansche gewelven der eeuwenoude abdijkerk.

Er werd menig kwartiertje gespeeld in de kerk; er werd menig dutje gedaan, vooral 's ochtends vroeg in den winter; er werd zelfs wel eens ruzie gemaakt in de kerk; ja, bij 't misdienen werd er wel gestoeid en na afloop

schuwden we niet den wijn uit de nog half gevulde ampullen te snoepen — maar, als de directeur bad, dàn ging er een vleugelslag van aandacht, van vrome suggestie door de kerk en bad alles mede.

De h. diensten werden te Rolduc, op de hoogtijden, Kerstmis, Paschen, Pinksteren, enz. en in de heilige week met 'n plechtigheid gevierd, wier weerga ik sedert nergens, zelfs in munsters en kathedralen, niet meer heb ontmoet.

De vele priesters in prachtige ornaten; de groote stoet van bedienende koorjongens, met wierooksvaten, kaarsen, enz., aangevoerd door een professor in wit koorhemd, in de hand den zwarten staf, waarop de h. maagd in zilver op gouden wereldbol; dan, de heerlijke muziek onder directie van professor P., den talentvollen musicus; alles te zamen vormde in 't kader der mejestueus-eenvoudige kerk, een machtig aangrijpend geheel. Maar 't is vooral de nachtdienst in den Kerstnacht, waarvan de herinnering mij altijd bijzonder is bijgebleven.

Deze was de eenige welke in de eeuwenoude onderaardsche kerk, de crypta, werd gevierd.

In 't holst van den nacht luidde de bel tot 't „lever", en begaven wij ons, na 't ochtend-

gebed in de studiezalen, in diepste stilte, in lange rijen door de spaarzaam verlichte kruisgangen naar den tempel. Daar daalden wij langs de trap, links van het koor, in de diepte der lage crypta; een, naar deskundigen beweren, zeldzaam kunstgewrocht van middeneeuwschen kerkbouw.

De onderaardsche ruimte was voor deze gelegenheid voorzien van banken en een klein hoogaltaar, badende in 't licht van talrijke kaarsen, en achter ons was 'n harmonium geplaatst, waaromheen het koor stond geschaard.

De Directeur zelf deed den heiligen dienst, geassisteerd door verschillende priesters, allen in 't stralende ornaat der feestvierende kerk: witte zijde met zilver. Weldra zweefden de wierooksluiers om de kapiteelen der prachtige monolieth-zuilen, die 't gewelf steunen, en zonken altijd dieper op onze hoofden neder.

De akkoorden van 't harmonium bruischten en galmden met bevende tonen om ons heen; 'n zeldzaam prachtige stonde in deze oud-eenvoudige ruimte onder de aarde; 'n eeredienst van verheven, mystieke wijding. En de directeur bad en zong; zijn „Introite" klonk als jubel, zijn „Confiteor" als 'n roerende aanklacht. — Dan, nadat het koor het feestelijke „Kyrie" had doen opgalmen tegen de lage gewelven, juichte hij uit het „Gloria in excelsis."

In dezen nacht had het Gloria 'n dubbele beteekenis; heden was 't niet de gewone lof, heden was 't de juichkreet der vrome christen- en priesterziel, begroetende uit 't diepst zijns wezens de herinnering aan de komst van zijnen God en Heiland.

En weder ruischten de orgelklanken, galmde de koorzang in statig-plechtige harmoniën en daarna zong de directeur van 't altaar in het „Credo", zijne martelaars-blijde geloofsbekentenis.

Maar niets evenaarde zijn „Pater noster qui est in coelis"; het klonk als 'n stil geween van stijgenden ootmoed, van roerende godsvrucht, om halffluisterend, als stil geween, als 'n snik weg te sterven in de slotwoorden: „et ne nos inducas in tentationem"..... Dat gebed, gezongen door dezen heilige, het kon mij toen tot tranen roeren en nog heden klinkt 't mij als 'n troost in de oorem.

Dan naderde het verheven oogenblik, waarop de geheele school, in breede rijen ging nederknielen aan de communie-tafel, om uit zijne hand het H. Avondmaal te ontvangen. De oogen gesloten, konden wij hem niet gadeslaan, maar wij hoorden hem de gewijde woorden prevelen, neen, bidden, smeeken, weenen als 't ware, van geluk en ontroering, dat hij onze jeugdige harten, aan zijne zorg en liefde toe-

vertrouwd, met het brood des levens mocht spijzigen.

Nu was de heilige dienst afgeloopen — het harmonium bruischte met volle, open registers, en uit driehonderd monden galmde het latijnsche Kerstlied, het heerlijke, nooit meer vergeten lied, met het refrein der Engelen-boodschap: Gloria, Gloria in excelsis Deo!

Maar, even vóór dit refrein, zweeg plotseling het harmonium, — alles zweeg, verwonderd, getroffen,..... en..... luister,..... daar uit de hoogte, ver, verre weg, als uit 'n mystieke schemering boven crypta, boven kerk en gebouwen en torens; als uit den strak-blauwen winterhemel buiten,..... daalt het neder op vleugelslag, op gelui van zilveren klokjes, aangeheven door teêre stemmetjes van engeltjes, het „Gloria, Gloria in excelsis Deo!"

Ik twijfelde geen oogenblik; het was immers Kerstnacht; de engelen zwevende op den glans hunner sneeuwwitte vleugels, neêrdalende in den zilverstroom van 't maanlicht van dezen heiligen nacht, zij zelf, de engelen, hadden hun „Gloria in excelsis" aangeheven, boven de Salvaterra van Rolduc, als toenmaals boven de heilige oûwen rondom Bethlehem! —

Toen wij uit de crypta naar boven stegen

in de kerk, zag ik op 't „oxaal" bij 't groote orgel een viertal knapen staan, waaronder mijn broer en de kleine blonde L., onze beroemde sopraanzangers. Toen begreep ik het. Ik had misschien wel mijne éérste illusie verloren.

Sedert heb ik nog meer leeren begrijpen; aan verloren illusiën heden geen gebrek meer. Maar de herinnering aan Rolduc, aan de daar doorleefde vier allergelukkigste jongensjaren, die herinnering zal ik nooit verliezen; zij is, zooals de herinneringen mijner kindsheid met de liefde voor mijne moeder, samengegroeid, voor heel mijn leven, met de dankbare vereering voor den vromen priester-directeur.

✱

En onder deze herinneringen mogen daarom onze jaarlijksche zomer-uitstapjes, onder aanvoering van den directeur, waarlijk niet vergeten worden.

Het vorstelijk onthaal, ons bereid door de morganatische weduwe van wijlen Z. M. Koning Willem I, de gravinne d' Oultremont, op hare prachtige villa bij Aken, even in de breede vlakte, aan den voet der spoorbaan, een tusschen heerlijke parken en boschjes witglinsterend kasteel, heb ik niet mede beleefd. De vrome gravin was toen al heengegaan naar betere gewesten.

Daarentegen heb ik wel de tochten mede gemaakt naar het kasteel van den baron Steijthagen, wiens grijze moeder ons tracteerde op geurigen mokka, warme krentebollen, bier, vla en vruchten; terwijl de jonge baron ter onzer eere „kamers" (miniatuur-geschut) liet bulderen; onze boogschutters op den houten vogel op de vogelstang in den parktuin liet schieten en 's avonds, bij 't invallen der zomerschemering, vuurwerk voor ons afstak.

Ook heb ik, per extra-trein, een bezoek gebracht aan de heilige keizerstad Aken; haar beroemde Rathhaus met de prachtige „Halle", waarin tal van Duitsche Keizers gekroond werden, en die de schilder Rethel en na diens treurige ziekte (hij was plotseling krankzinnig geworden) zijne leerlingen, met vermaarde fresco-schilderijen hebben versierd, alle gewijd aan groote historische scènes uit het leven van den Keizer der Keizers, Aken's stichter, Karel den Groote.

Maar het doel van deze excursie gold vooral de vereering der kostbare reliquiën van den Heiland, de H. Maagd en van Carolus Magnus Beatus zelven, die slechts om de zeven jaren den volke in 't openbaar vertoond worden; alleszins op verren afstand en zeer „uit de hoogte": van den omgang op den toren der

door Karel gebouwde beroemde Munsterkerk met haren wonderbaren, mystieken, byzantijnschen koepeldom.

Eene duizenden en duizenden tellende menigte, waaronder wij, driehonderd bengels en jongelui maar 'n nietig hoopje vormden, bedekte het Munsterplein kop aan kop.

De zegswijze: „je kon er over de hoofden loopen", werd hier op letterlijk-overtuigende wijze geïllustreerd. Naast mij staande „Aocheners" beweerden, dat er in dit merkwaardige uur van volksdevotie, niet minder dan 70.000 menschen met ontbloote hoofden stonden op te zien naar den Domtoren.

We wachtten, wachtten al geruimen tijd; de zon gloeide en broeide als 'n metalen spiegel in 'n strakke staalblauwe lucht: „'t Stoân wîrd mîr zôer", klaagde 'n vroolijke „Aochener, vlak naast mij. Inderdaad, de bewondering der heiligdommen kostte trillende beenen, stijve halzen en ontelbare zweetdroppels.

Daar weerklonk, boven op den toren, plechtige muziek. Een stoet van priesters werd daar zichtbaar, gekleed in witte koorhemden; het geheele Kapittel in feestelijk ornaat. De duizenden knielden neder en boven die zee van menschenhoofden werd, hoog in de lucht, eene onverstaanbare hymme door een der priesters

aangeheven, en de geheele menigte viel nu in: 'n geruisch als van 'n golvenbranding, opklotsend tegen de muren der Domkerk en de het plein omringende huizenrijen.

Muziek schetterde, en dan diepe, doodsche stilte, waaruit de stem eens priesters zich verhief, eenzaam als boven het zonne-getril eener woestijn: „Hier wird gezeigt, enz."

Zoo kregen we in volgorde, elke exhibitie door muziek-geschetter en gezang opgeluisterd, tal van oud-eerwaardige reliquiën te zien, waarvan geen enkele, op dezen afstand onder het vlammende zonnelicht, te herkennen of te onderscheiden was. Maar naderhand brachten wij, Rolducnaars, een speciaal bezoek aan den Dom, waar we nog 'n menigte andere heiligdommen op ons gemak mochten bewonderen, en waarvan mij eigenlijk slechts die van Karel den Groote interesseerden, zooals zijn ivoren jachthoord, zijn kroon, zijn machtig breed en kort Romeinsch zwaard, enz.

Nadat aan de devotie was voldaan, volgde de pret: 'n heerlijk middagmaal in een der groote hotels, piek-fijn, „om zich later nog de kiewen na te lekken"; dàn, 'n bezoek aan den Aken er „Bent", de kermis, waar wij genoten van de geheimen van 'n „méchanisch theater", de onthullingen van het in 1866 te Königsgrätz afgeschoten hoofd van 'n armen

Pruisischen grenadier, welk merkwaardig hoofd in 'n kistje op 'n tafel 'n griezeligen indruk maakte, en dergelijke fraaiigheden meer.

En toen wij ons bolrond gegeten, en doodmoê geloopen en gekeken hadden, bracht ons de extra-trein weer terug naar Rolduc.

Maar de mooiste, de heerlijkste excursie, was onze Mei-bedevaart naar de woudkapel op den Schaesbergh bij Heerlen. Daags te voren werd bij het avondgebed in de kerk, des hemels hulp ingeroepen, om toch vooral te zorgen voor mooi weêr; en niet te vergeefs: evenals op den historieken zonneschijn van Austerlitz, en op de traditioneele Oranje-zon, konden wij gerust rekenen op onze Schaesbergher bedevaartsche Mei-zon!

Reeds om zeven uur des ochtends trokken wij uit, onder 'n effen blauwen hemel, zonder de geringste wolkensmet; de zon scheen puur goud en vroolijkheid, en gouden vroolijkheid straalde ook verwarmend uit driehonderd jeugdige harten.

Voor den westertoegang van het Gebouw, waar de wegen van Herzogenrath en Kerkrade op Rolduc's gebied zich vereenigen, zongen wij ons eerste Marialied, het „Ave Maris stella", en dan ging 't vooruit, in rijen, breed en smal;

'n grijs-donkere slang, zich voortwentelend langs de bedauwde wegen, tusschen beemden en akkers, koren-, tarwe- en roggevelden, over de Kloosterrader hoogvlakte; nederdalend in de valleien van Chêvremont, trekkend door het kloosterbosch, weder opstijgend over de hellingen van Holzbroek en Eijgelshoven; weer neerdalend in de lieve vallei der Streythagener beek, om, over de hoogten van Nieuwenhagen en Lichterberg, eindelijk aan te landen in het Streeperbosch, aan welks tegenovergestelden woudrand, de Schaesbergher Gnadenkapelle hare oud eerwaardige, grijze mergelmuren, bekroond met het blauw-leien dak, verhief tusschen een krans van prachtige beuken, eiken en sparren; hunne kronen wuivende in de heldere, doorzonde, zonnig-blauwe morgenlucht van dezen heerlijken Mei-dag.

Eene wandeling van ongeveer drie uren, in voortdurende afwisseling van druk gebabbel en „vertèl" en gezang; want bij de, in deze streek bij elke weg- of padkruising verrijzende kapelletjes en kruis- of Maria-beelden, trad, op 't handgeklap van den directeur, onmiddellijk „temps de silence" in, en intoneerde hij met vibreerende stem een of ander Marialied, „Maria hilf", „O Sanctissima". „Regina Coeli", „Salve Regina", „Salut vierge pure" en anderen; en dan bruischte de zang, aangeheven

door 300 heldere jongenskelen, over de heuvelen, of langs de hellingen der valleien.

Of wel, weerklonk plotseling zijn handgeklap; 't gebabbel, gonzende als 'n reusachtig bijengebrom verstomde, en hij riep met luider stemme als 'n veldheer aan 't hoofd der troepen, het vrome commando: „La litanie de la Ste Vierge, mes enfants!" En dan werd zijn melodieus-trillende aanroep telkens, 'n kwartier lang gevolgd door 't gegons en gebrom van ons „ora pro nobis".

En de landlieden op de akkers en velden, in de beemden en weiden, stonden stil, geleund op schop en hark, — deden de paarden voor ploeg, kar en egge met 'n fluisterend „hu" stilstaan; de vrouwen en meisjes stonden onbeweeglijk om te luisteren naar 't gebed-geprevel of den zang van Rolduc, van „Kloosterraai", zooals de boeren de kostschool nog met den echt-Limburgschen, den historischen naam, noemen.

Vóór den ingang der Schaesbergher kapel, versierd met het wapen der heeren van Schaesbergh, was 'n geïmproviseerde preekstoel opgericht in de schaduw der beuken- en eikenkruinen, en in 't bosch links en rechts stond onze legertrein, de ladder-karren, beladen met groote manden en vaten.

De directeur las in de kapel de h. mis, besteeg na het h. evangelie den rustieken preekstoel en sprak ons toe, maar hij „preekte" niet; dat deed hij nooit, hij leerde; ook heden waren 't woorden van geestdrift en godsvruchtige verrukking: te prijzen de goedheid des Heeren en der heilige maagd, die ons dezen heerlijken dag met gouden zonneschijn hadden geschonken, om hun lof hier op deze „place de grâces" met den heiligen dienst, gebed en gezang te mogen verkondigen in Gods vrije natuur, onder Gods blauwen hemel!

Dàn, ons te wijzen op de macht der moedermaagd, hare glorie, maar vooral op hare deugden, alleen overstraald door hare maagdelijke reinheid, en deze de schoonste, de verhevenste, de heerlijkste aller deugden, het sieraad en de kroon der jongelingschap, wij moesten ze behouden, door hare tusschenkomst, door de bemiddeling der immaculata concepta", door levenslang getrouw te blijven aan haren dienst „Ainsi soit-il!"

En dan intoneerde hij van den preekstoel, met tranen in de oogen en tranen in de stem, het heerlijke: „Magnificat!"

Weldra was de h. dienst geëindigd en stormde alles, groot en klein, in 't Kapeller bosch, om op den woudrand aan de overzijde 'n

geschikt plekje te vinden, onder eik, beuk of spar, om dáár, in gezelschap van kameraden en kornuiten, het „déjeuner champêtre" te verorberen.

De ammunitie-trein, in den vorm van de Limburgsche ladderkarren, rukte aan; de groote zware manden en vaten werden afgeladen en in 't gras in de koele schaduw neêrgezet, en nu begon de uitdeeling van heerlijke, dik-mollige, boelen; eerste éditie: zonder krenten, maar belegd met breede kaas-strooken; tweede editie: dito's, met rozakleurige hamsneden; derde editie: met krenten, echte Rolduc'sche krenteboelen; alle drie edities besproeid met oud-bier; ik behoef niet te verzekeren, hoe en in welke afmetingen daar gesmuld werd, na die lange wandeling over berg en dal, op dien warmen Mei-ochtend! En welk heerlijk zitje, om te pick-nicken! Achter ons de grijze kapel in de boschlichting; boven ons de domkoepel der in 't eerste lichtgroen en metaalbruin prijkende kruinen van zware beuken, eiken en sparren, en vóór ons, malschgroene beemden, groene akkervelden en boomgaarden, waaruit Heerlen zich verhief en het oude vervallen kasteel van Schaesbergh; en daarachter heuvelen, valleien en heidegronden, hoog en laag, in zachte glooiingen en golvingen, bedekt met tapijten in allerlei kleurscha-

keering; een groot gedeelte van het heerlijke land van Overmaze, het romantisch gebied der „Bokkenrijders", tot Hoensbroek, Amstenrade, Valkenburg, Rouwerheide en Heerlerheide en Heksenberg toe, en daarover nevelig goud'n zonneschijn, onder het blauwe uitspansel.

Op den woudrand zitten, krenteboelen smullen op zulk 'n Mei-morgen! En daarna 'n sigaartje mogen opsteken! En dan op den terugweg rooken en zingen: „Brigands de la montagne", uit den „Zouave Pontifical", en andere Potharstsche liedleren!

Hoe verheugden we ons reeds weken vooruit op dit genot!

'n Derde uitstapje was einde Juni of Juli naar den „Wilhelmstein": de kersen-dag.

'n Op en top romantische wandeling, gedeeltelijk door 't woeste Wurmdal, met zijne wilde bosch- en rotspartijen.

De Wilhelmstein ligt zoowat halverwege tusschen Rolduc en Aken, op 'n heuvel, die naar de Wurm steil als 'n muur afvalt.

'n Oude burcht, het type van 'n roofriddernest; eene half versleten valbrug over 'n door puin en wild struikgewas geheel opgevulde gracht, gaf toegang tot den eenig overgebleven toren, waarin nog de oude middeneeuwsche poort, met geweldig spijkerbeslag, hangende in breede, rood verroeste hengsels, en daarachter de opgetrokken valpoort. In de halfverwoeste torenruïne nog enkele verbrokkelde en uitgesleten treden van de wenteltrap en daarnaast 'n ronde diepe put, waarvan, naar de legende van den burcht, de grimmige donkere schacht inwendig was gewapend met breede, sterke messen, zoodat het arme slachtoffer van de roof- of wraakzucht der Wilhelmsteiner barons of graven, in tallooze bloedige stukken gekerfd, als 'n onherkenbaar mengsel van vleesch en bloed, beneden in de onder den burcht stroomende beek terecht kwam.

Aan de oostzijde, zittende op den verweerden rand van den lagen burchtwal, die daar loodrecht uit het dal oprees, had men 'n heerlijk uitzicht over de in de diepte gelegen landstreek, 'n echt romantische plek bij uitnemendheid; echt iets voor mij en mijn kameraden, die droomden van ridders en roovers; ja, 'n plek om dadelijk 'n gruweldrama bij te fantaseeren in 'n tiental monsterachtige bedrijven, gevuld met moord, geweld, roof, brandstichting en erger!

Op het burchtplein waren ruwe tafels en banken opgeslagen, en op die tafels stond een legertje manden met kersen, de eene mand naast de andere.

Daar werden kersen gegeten bij duizendtallen, bij mudden.

Ik herinner mij dat de terugtocht me niet gemakkelijk viel; zoo'n menigte kersen bezwaarde mijn maag.

Maar eer wij van den Wilhelmstein vertrokken, 's avonds bij 't vallen der schemering, sloop ik nog even rond, om afscheid te nemen van dien diepen afgrond, achter den burchtwal, van dien half verwoesten toren met zijne wendeltrapbrokken; dien toren waarin, wie weet, hoevele ridders en jonkvrouwen hadden gezucht en geweend, rukkende aan hunne rinkelende boeien; van dien geheimzinnigen putschacht, waarin, wie weet, hoevele ongelukkige en onschuldige slachtoffers van de Wilhelmsteiner booswichten, waren neergestort, op de vreeselijke, elkander kruisende messen.

't Was om van te huiveren, nu de schemering al die half vergane, zwijgende tooneelen van zooveel misdaad en romantiek hulde in grijze somberheid.

Ik vroeg den pachter naar bijzonderheden, wilde weten welk geslacht daar gewoond en gemoord had. Te vergeefs. De man beweerde dat niemand dat wist *): dit juist was

*) Eerst drie en dertig jaar na dit bezoek, in

de straf voor de euveldaden van de Wilhelmsteiner heeren; hun geslacht en hunne namen waren spoorloos ondergegaan: „Versunken und vergessen, das war des Sängers Fluh!" meende ik te hooren fluisteren, en het geheele tooneel van Uhlands wereldberoemde ballade was dáár, op die gevloekte plaats, in dat grijze schemeruur, tot vorm, gestalte, geur en kleur, ontwaakt, en huiverend sloop ik met mijne kameraadjes weg, de anderen na, over de valbrug naar buiten. Deze Wilhelmsteiner kersen-excursie was, meen ik, de laatste die onze brave directeur J. aanvoerde.

*

't Was op een Zaterdagavond der groote vacantie van datzelfde jaar, dat ik thuis de treurige mededeeling vernam van zijn plotseling bezwijken. Op een bezoek bij een pastoor, ergens in 't noorden van het toenmalige hertogdom, had zijne kwaal, binnen enkele oogenblikken, een einde gemaakt aan dit verhevene, aan den dienst van goedheid en vroomheid

den zomer 1900, vertelde mij de tegenwoordige pachter dat de Wilhelmstein door een der Jülicher hertogen in de middeneeuwen als „grensveste" gebouwd en in de 16e eeuw door Hessische troepen „gesprengt" werd.

Ja, van de kinderlijke illusiën en eigen fantasiën blijft ten slotte niets meer over.

gewijde leven. Hij stierf zooals hij geleefd had, als een heilige. Zoodra hij zich van den doodelijken aanval zijner ziekte bewust was, had hij nog slechts een enkel, altijd herhaald, woord op de lippen: „Jésus, je vous aime".

Los nu van alle zorg en beslommering van zijn zwaar, verantwoordelijk ambt, richtte al de liefde van deze edele ziel zich tot haren God en Heiland.

Nu was zijn geheele wezen nog slechts en geheel vervuld van het innige, rotsvaste geloof, het onwrikbare fondament van zijn vrome priesterleven, een leven van liefde, zelfverloochening en kinderlijk vertrouwen. Ja, het hart van dezen heilige was het hart van een vader geweest voor ons, voor de honderden en duizenden die aan zijne zorgen waren toevertrouwd geweest; maar van een vader die niets wist van de dingen der wereld buiten Rolduc. Rolduc was zijne wereld, was zijn één en alles, en te midden der kinderen om hem heen, die hij bewaakte dag en nacht met liefdevolle zorg, was hij zelf een kind gebleven.

Nu klopte dat edele hart allengs zachter en stiller; nog slechts als een gefluister klonk voortdurend van zijne lippen het „Jésus, je vous aime", en eindelijk stierf ook dit vrome kinderlijk gebed van liefde in den laatsten zucht: „Jésus, je vous aime."

De brave directeur werd in alle stilte, in tegenwoordigheid van slechts enkele leeraren begraven in den grafkelder, in het rechterschip der eeuwenoude kerk, die hij zoo had liefgehad, had verzorgd en gekoesterd; waar hij ons dagelijks de mis had gelezen; waar hij ons op de hoogtijden de H. Communie had toegediend, met van ontroering bevende handen. Maar na de groote vacantie werd zijne uitvaart gevierd, met waarlijk vorstelijke praal en plechtigheid.

Zoo eenvoudig zijn eigen leven geweest was, zoo schitterend was deze ceremonie, waarmede geheel Rolduc, zijn koninkrijk, hem laatste hulde bracht.

De geheele kerk was veranderd in eene Chapelle ardente. Van uit het hooge koorgewelf daalden in breede golvingen, de zware, zwarte rouwsluiers, waarop zilveren tranen als spangen schitterden, op den hoogen katafalk neder. Ook deze was geheel in zwarten rouw met zilveren franjes, bekleed, en op de vier slippen, die breed uit lagen op de blauwe zerken, lichtten de woorden van zijn laatste gebed, van zijn laatste, eenige gedachte: „Jésus, je vous aime."

Het was 'n heerlijk zonnig-warme September-morgen. De zon zond schuine stralenbundels door de hooge ramen van het koor, waarin

stofwolkjes op en neêr zweefden; maar weldra trokken de wierookwolken ze omhoog, en omzoomd met gouden zonneglans, wiegden de doorzichtige geurige sluiers daar heen en weder boven den zwarten katafalk.

De priesters intoneerden hunne sombere, eentonige gezangen; de koren ruischten van daarboven neder onder de gewelven, gedragen op de bevende orgelklanken, bruischende als 'n waterval van droeve akkoorden; daarboven uit jammerden de fijne stemmen der kleine sopraanzangers het „Dies irae", en dan golfde het „De profundis" omhoog, aangeheven door drie honderd van ontroering en weedom siddernde stemmen. Maar vroolijk scheen de zon in 't koor, met blijden feestelijken glans op de met zilver bestikte, zwart fluweelen gewaden der talrijke priesterschaar, op de sneeuwwitte koorhemden der misdienaars, op de flikkerende wierookvaten; deed de vlammetjes der ontelbare gele kaarsen bevende verbleken voor hare machtige goudstralen en schoof hare stralenbundels altijd vooruit, altijd nader naar den katafalk.

De dienst der uitvaart liep ten einde. De priesters stonden in breeden kring om den katafalk geschaard, in geluidlooze stilte, waaruit alleen enkele woorden van de door den

nieuwen Directeur gefluisterde gebeden opstegen.

„Pater noster" bad hij luide — dan weêr diepe stilte.

Begeleid door twee priesters, die aan weerszijden zijn koormantel vasthielden, schreed hij rondom den katafalk, dezen met 't gewijde water inzegenende...

De kettingen van het zilveren wierooksvat rinkelden — ten tweeden male schreed hij rondom den katafalk, wolken van wierook op dezen neder golvende...

„Et ne nos inducas in tentationem".....

Met half dichtgesnoerde keel antwoordden wij allen „Sed libera nos a malo...

„Requiescat in pace" klonk het nog...

Dan daalde de geheele stoet, 't kruis voorop, de trap op van het koor; schreed langzaam, plechtig, met gebed en treurzangen door de gangen van den ouden tempel en trad den grafkelder binnen.

Een laatste gebed — een laatste koorzang — een laatste „Requiescat." —

Nu had de warme herfstzon den katafalk, daar boven op het stille geheele verlaten koor, eindelijk bereikt. — Een gouden stralenbundel, waarin de laatste wierooksluiers bevende

opwaarts zweefden naar het hooge, geopende kruisraam, naar buiten, opwaarts naar den blauwen hemel, — een gouden stralenbundel gleed langzaam, teeder voort over den katafalk en kuste met warmen lichtschijn de in teêren zilverglans opflikkerende letters: „Jésus, je vous aime."